

Jaromír Bartoš

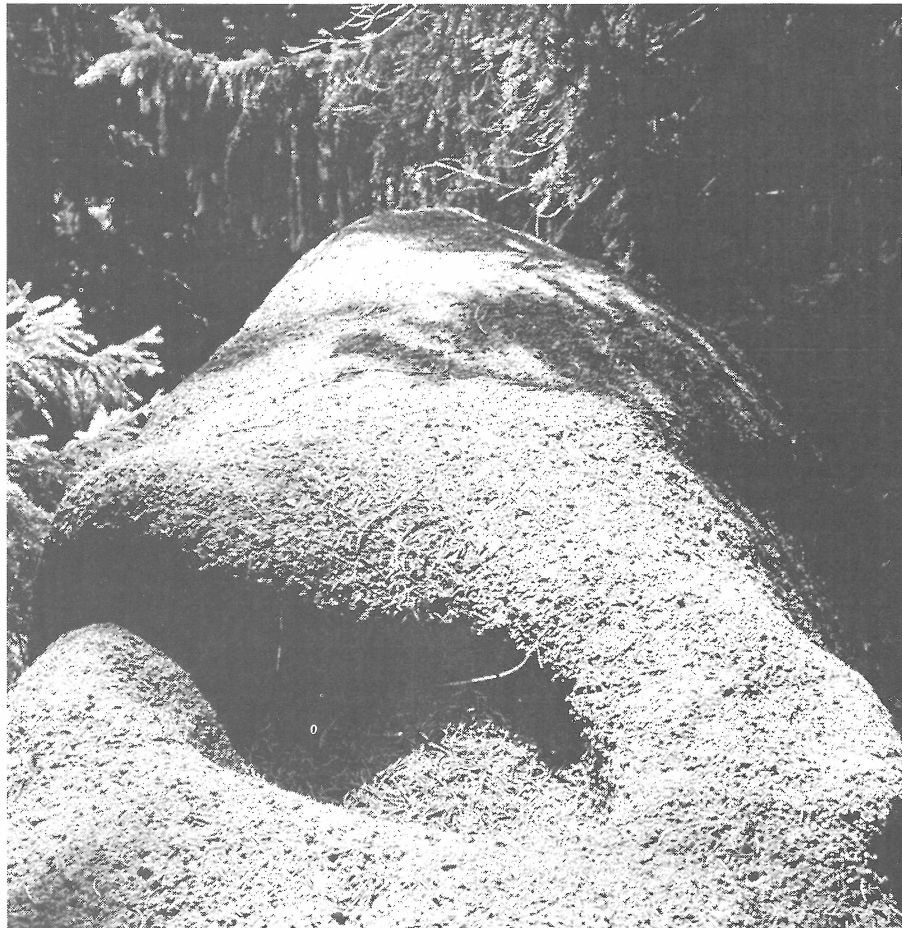
Jak vznikají skalní mísy?

Jistě jste na ně již někdy narazili na vrcholcích skal a balvanů. Kde se tu vzaly? Jak mohli vzniknout v tvrdé žule tak dokonale oválné útvary?

Skalní mísy byly v minulosti považovány za lidské výtvary sloužící při pohanských obřadech - odtud pochází název "obětní

mísy" nebo "Venušiny mísky (Venusnapla)". Dnes je snad již plně prokázán jejich přirozený původ, vznikají kombinací mechanických, chemických a biologických procesů.

Na vodorovném skalním povrchu mají většinou téměř kruhovitý tvar, zatímco na ukloněném povrchu mají tvar eliptický s delší osou ve směru sklonu skalního povrchu. Průměr zpravidla převládá nad hloubkou, stěny jsou šikmé, svislé až převislé v závislosti na stupni vývoje. Pokud je dno mísy ploché, může ve dně staré mísy vzniknout mladší mísa. Rozměry skalních

Skalní mísa na kótě 857 m.n.m. severně od Ovcáku (898 m.n.m.).

mís se pohybují od několika cm do 2-3 m. Největší skalní mísa u nás byla popsána u obce Stálkov (severně od Slavonic). Je vytvořena v žule a její rozměry jsou 2,7x1,7 m, hloubka je 1,2 m.

Vývoj skalních mís je možné rozdělit do tří

žlábků (járku). V příhodných podmínkách se mohou skalní mísy spojovat nebo mohou být spojeny járky a získávají nepravidelný tvar. Skalní mísa zaniká v okamžiku, kdy se járek prohloubí až na úroveň dna - v míse již nestagne voda a další vývoj závisí

Skalní mísa na shluku balvanů u Kynžvartského kamene.

hlavních fází (Věžník, 1982). Nejdříve vzniká první prohlubeň odzrněním, ke kterému dochází např. kořenovou destrukcí, působením mikroorganismů atp. Poté dochází k dalšímu rozšiřování a prohlubování, přičemž vliv má stagnující srážková voda s vyluhovanými huminovými kyselinami z tlejícího opadu, změny teploty, vegetace (mechy, lišejníky, trávy a malé stromky), mikroorganismy způsobující kolísání pH, drobné větrné vírky atd. Vliv vegetace je jak destruktivní, tak ochranný. Na vývoj stěn a rozšíření vegetace v míse má vliv také expozice. V této fázi získává skalní mísa charakteristický vzhled. Třetí fáze vývoje je současně fází zániku skalní mísy. Vytváří se odtok v podobě odtokového

především na proudění stékající srážkové vody. Skalní mísa přechází postupně ve šlápotovitý a poté případně žlábkový skrap, tak jak to známe např. u našeho Kynžvartského kamene. V některých oblastech měly skalní mísy také určitý hospodářský význam a mohly tedy být do jisté míry modelovány člověkem. Podle Chábery (1959) byly využívány k tlučení krup v době 30tí leté války nebo k pálení kolomazi.

V našich podmínkách se vyskytují skalní mísy fosilní (roztržené mrazem v období pleistocénu) i recentní. Rychlost jejich vývoje sledovalo několik autorů. Nejpersvědčivějším příkladem je porovnání stavu 9 skalních mís (tři s odtokem) na tzv. obětním kameni u

hradu Landštejna, sv. od Nové Bystřice, popsaných v Rychlým (1879 In Demek, Marvan, Panoš a Raušer, 1964), se stavem o 34 let později, kdy Šimek (1915 In Demek, Marvan, Panoš a Raušer, 1964) nalezl na uvedeném místě již 11 misek, z nichž 7 mělo odtokové žláby až k okraji a 8 misek bylo navzájem spojeno žláby. Hloubka jedné mísy se zvětšila z 18 na 35 cm. Chábera (1961) popsal ve stejné hornině a podobných podmínkách zvětšení skalních mís o 1-3 cm za 10 let. Gába (1989) popsal dvě skalní mísky (11x9, 7,5x5,5 cm) na bludném balvanu v Žulovské pahorkatině, jejichž stáří odhaduje na desítky let. Další provedené výzkumy ukazují změny velikosti skalních mís v rozmezí 1-2 cm, což se pohybuje v rozmezí chyb při měření. V příštím článku si řekneme, kde všude ve Slavkovském lese se můžeme se skalními mísami setkat.

S. Burachovič

Pověst o založení Karlových Varů v podání žáků karlovarských základních škol

Na podzim roku 2001 jsem prostřednictvím a za účinné pomoci paní učitelky Mgr. Marie Vránové na karlovarských základních školách inicioval reprezentativní písemný průzkum vlastivědných vědomostí žáků ve věku 8-15 let. Vybranému vzorku 300 žáků byl zadán dotazník se 6 otázkami:

1. O čem vypráví pověst o založení Karlových Varů?
2. Kdo založil Karlovy Vary?
3. Kdy byly K.V. založeny?
4. Jaká socha je na Jelením skoku?

5. Je v K.V. socha kočky?

6. Jak se jmenuje nejslavnější karlovarský pramen?

Vyhodnocení dotazníků přineslo následující poznatky:

1. Oproti mému skeptickému očekávání většina žáků znala víceméně správné odpovědi. To je dobrým vysvědčením pro rodiče a učitele. Ve svém radostném očekávání úžasně směšných odpovědí jsem byl hořce zklamán.

2. Jak se dalo očekávat, jen malá část žáků ví o soše kočky.

3. Překvapivě malá část žáků zná Jelení skok, mnozí udávají, že zde nikdy nebyli. Tato skutečnost vypovídá o tom, že rodiče s dětmi dnes bohužel málo chodí na vycházky a výlety. Mnoho žáků se domnívá, že na Jelením skoku je socha jelena, srnce, divočáka, berana či kozorožce.

4. Je překvapivé, že někteří žáci považují za nejvýznamnější karlovarský pramen Becherovku či dokonce Mattoniho kyselku. Svým způsobem mají pravdu.

5. Podle očekávání mají mnozí žáci značný zmatek v dataci založení K.Varů, příznačná odpověď je např. "Je to už dávno, zřejmě v 18. či 19. století", výjimkou nejsou ani datace 1939 apod. Je symptomatické, že čím jsou děti starší, tím mizernější jsou v mnohých ohledech odpovědi, a to i s odhlédnutím od několika očividně záměrně napsaných nesmyslů.

6. Pro rádo by moudré dospěláky jsou nejveselejší částí testu roztomilé odpovědi dětí na otázku, o čem vypráví pověst o založení Karlových Varů. Je příjemným překvapením, že až na několik výjimek všechny děti princip této pověsti velmi dobře znají a výpovědi se liší pouze ve specifičnosti podání. Na rozdíl od klasické verze pověsti se podle většiny dětí ve Vřídle vyléčil zraněný jelen či lovečtí psi, nikoliv nemocný panovník. Je mi radostí se s Vámi podělit o několik autentických verzí nejstarší karlovarské pověsti v podání žáků našich ZŠ.

- Jelena honili psi, jelen skočil ze skály přes vodu, psi do ní spadli a opařili se. Zemřeli.